

OPTIMÁLIS NEURÁLIS HÁLÓZAT KIVÁLASZTÁSA BAYES-BECSLÉS SEGÍTSÉGÉVEL

Kondics Milán^a, Szekeres Béla János^{b*}

^a ELTE Informatikai, Kar, Programtervező informatikus MSc, 1. évf.

^b ELTE Informatikai, Kar, Numerikus Analízis Tanszék, egyetemi adjunktus

ABSZTRAKT

Ezen munkánkban célunk, hogy neurális hálózatokra alkalmazva a Bayes-becslést az *a posteriori* becslések során a különböző modellek közül kiválasszuk a tanító adatoknak legjobban megfelelőt. Mindehhez egy sokdimenziós integrál kiszámítása szükséges, amely a hagyományos Monte-Carlo módszerekkel is nehéz feladat; erre a célra a beágyazott mintavételezés (nested sampling) algoritmust alkalmazzuk, és a számítások járulékos eredményeként kapjuk meg a betanított hálózatot a hiperparaméterek terében is bolyongást végezve. Továbbá rámutatunk arra, hogyan lehet ötvözni a gradiens visszaterjesztés és a véletlen bolyongásos tanítást hibrid hálózatokat nyerve.

Kulcsszavak: *neurális hálózat, nested-sampling, Bayes-tétel*

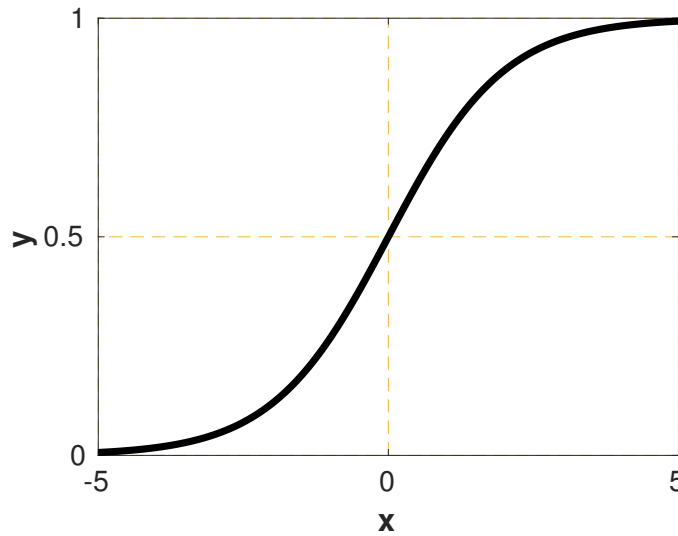
1. Bevezetés

A gépi tanulás és a mesterséges intelligencia a számítástudomány sokak által kutatott területe modern világunkban [1]. A tudományos fantasztikus irodalom mellett számtalan valódi alkalmazása létezik, alkalmazzák például beszéd-, arcfelismerésre, vagy önvezető járműveknél [2]. A múlt század vége felé merült fel a gondolat biológiai alapokon működő számoló rendszerek létrehozására azzal a céllal, hogy megfigyelt mintákból vonjunk le tanulságot. De mit jelent tanulni? A neuronjaink tanulnak jelen ismereteink szerint; csoportokba szerveződnek, elektromos ingerek vezérlik a rendszerüket, úgy hogy a megfigyelt mintákra valamilyen értelemben optimálisan reagáljanak.

Ennek modellezéséhez az első fejezetben a szükséges matematikai eszközöket tekintjük át. A második fejezetben ismertetjük az alkalmazott algoritmust, melynek előnye, hogy neurális hálózatokra alkalmazva a Bayes-becslést [3] az *a posteriori* (utólagos) becslések során a különböző modellek közül kiválaszthatjuk a tanító adatoknak leginkább megfelelőt. Mindehhez egy sokdimenziós integrál kiszámítása szükséges, ez hagyományos Monte-Carlo módszerekkel nem megoldható, ezért beágyazott mintavételezést [4] alkalmazzuk. A módszer bár nem új, az újszerűségét alkalmazásának módja adja, pontosabban, hogy az optimalitást jellemző mérőszám meghatározására fókuszálunk, illetve a hálózat kimeneti rétegét nem véletlen bolyongás segítségével, hanem Tikhonov-regresszióval [5] tanítjuk. Célunk, hogy a szakirodalomban fellelhető módszerek többségével ellentétben a hiperparaméterek terében is bolyongva hasonlítsunk össze különböző hibrid neurális hálózatokat e mérőszám segítségével. Egy tesztfeladaton megmutatjuk, hogyan vizsgálható egyszerűen a segítségével a túlillesztés problémája. Numerikus szimulációkkal támasztjuk alá eredményeinket.

2. Felhasznált matematikai ismeretek

A neurális hálózatot irányított gráfként képzeljük el [2]. Tegyük fel, hogy balról jobbra haladnak az élek a csúcsok között, továbbá oszlopokba rendezzük a csúcsokat, ezeket az oszlopokat rétegeknek nevezzük. Az egyes rétegek között nem feltétlen fut az összes csúcs között él. A balszélső csúcsokat

1. ábra: A szigmoid függvény grafikonja

nevezzük bemeneti csúcsoknak, a jobbszélsőket pedig kimenetieknek. A gráf csúcsait neuronoknak nevezzük. Az élek súlyokkal rendelkeznek. A gráf összefüggő, nincs benne kör – a hálózatot ekkor előrecsatoltnak nevezzük – többszörös él, továbbá mindegyik kimeneti neuron elérhető valamely bemenetiből.

2.1. Többrétegű előrecsatolt hálózatok

Legyenek adottak $\alpha, \beta > 0$ valós számok. A hálózatban legyen N darab kimenő neuron, L darab bemenő, továbbá M darab (\mathbf{x}, \mathbf{t}) tanítóminta-párunk, ahol $\mathbf{x} \in \mathbb{R}^L$ bemeneti,- illetve $\mathbf{t} \in \mathbb{R}^N$ célvektorok. A hálózatunknak legyen W darab éle. Az éleken az összes súlyok vektorát jelöljük $\mathbf{w} \in \mathbb{R}^W$ -vel. Legyen adott továbbá az $f_j : \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$ a j indexű nem bemeneti neuron aktivációs függvénye például $f_j(a) = \frac{1}{1+\exp(-a)}$, $f_j(a) = \tanh(a)$ vagy $f_j(a) = a$.

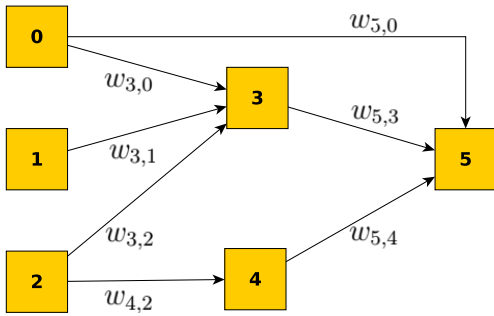
Az 1. ábrán láthatjuk az $f_j(x) = \frac{1}{1+\exp(-x)}$ szigmoid függvény grafikonját, amely az egyik leggyakrabban alkalmazott aktivációs függvény. A hálózat az agy működéséhez hasonlóan felfogható úgy, mint elektromos ingerek terjedése. A hálózat gráfjának élein értelmezett súlyok úgy képzelhetők el, mint az adott élnek megfelelő szinapszis erőssége. Minél nagyobb a súly, annál jobban terjed rajta az inger, valamint minél nagyobb inger ér egy neuront, annál biztosabb az aktivációja, azaz lesz az értéke példánkban 1-hez közeli. Ha túl kicsi inger ér egy neuront, akkor az aktivációs függvény 0-ra állítja a neuron értékét, nem engedve a rajta áthaladó inger továbbterjedését.

A hálózat működése:

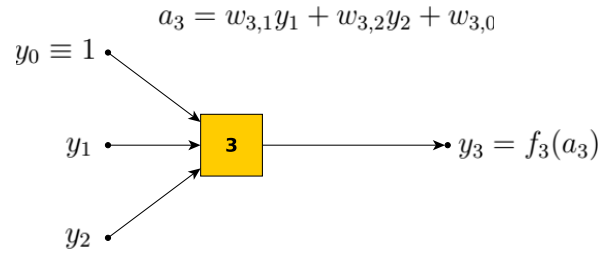
Ha a j indexű nem bemeneti neuronra az l indexű szülőjétől y_l nagyságú inger érkezik, és az őket összekötő szinapszis erőssége $w_{j,l}$, továbbá a neuron aktiválásához $w_{j,0}$ nagyságú küszöbinger szükséges, akkor az összes a neuronra ható inger összegezhető, mint

$$a_j = \sum_{l \in \{j \text{ őseinek halmaza}\}} w_{j,l}y_l + w_{j,0}.$$

Az őt elhagyó hatás pedig $y_j = f_j(a_j)$ nagyságú. Amennyiben az l index bemeneti csúcsot jelöl, akkor y_l a neki megfelelő komponense az aktuális tanítómintapár \mathbf{x} bemeneti vektorának. A küszöbinger felfogható úgy, mint egy, a hálózathoz adott extra 0 indexű bemeneti csúcs, amelyet az összes (nem bemeneti) neuronnal összekötünk. Ebből a j . csúcsba menő él súlya pedig $w_{j,0}$, továbbá adott $y_0 = 1$ bemeneti értékkel. 2. és 3. ábrán látható egy ilyen hálózat felépítése.

2. ábra: Neurális hálózat két bemeneti neuronnal (1 és 2 indexű) és egy kimenetivel (5 indexű)

3. ábra: A 3 indexű neuron y_3 kimenetének számítása. A 0 indexű csúcs felel meg az eltolási paraméternek, értéke $y_0 \equiv 1$

Az egyes jelölések magyarázata következik, amelyeket használni fogunk még:

- m : az m -edik mintát vizsgáljuk épp.
- $y_i^{(m)}$: az i -edik neuron kimenete az m -edik tanítómintapár bemenetét végigáramoltatva a hálózaton, egyben a j -edik neuron bemenete, ha i -ből vezet él j -be.
- $w_{j,i}$: az i -edik neuronból a j -edik neuronba mutató élen lévő súly. Minden csúcs bemenetéhez hozzáadunk mesterségesen egy $y_0^{(m)} = 1$ értéket, a j . csúcs esetén $w_{j,0}$ súllyal.
- $\mathbf{w} \in \mathbb{R}^W$ a $w_{j,i}$ súlyokból álló vektor.
- Az m -edik mintapár négyzetes hibája:

$$\mathcal{E}(m) = \frac{1}{2} \sum_{j=1}^N (t_j^{(m)} - y_j^{(m)})^2,$$

ahol $t_j^{(m)}$ jelöli az m -edik tanítómintapárban az elvárt kimenet j -edik komponensét, az ennek megfelelő tényleges kimenet pedig $y_j^{(m)}$. Az átlagos négyzetes hiba pedig az összes mintapáron ezek átlaga, azaz

$$\bar{\mathcal{E}} = \frac{1}{M} \sum_{m=1}^M \mathcal{E}(m). \tag{1}$$

Az átlagos négyzetes középhiba pedig ennek négyzetgyöke. A hálózat tanításának célja, hogy az (1) formulában szereplő hibafüggvényt minimalizáljuk. Erre a célra a Metropolis-algoritmust [6] fogjuk közvetve alkalmazni a gyakorlatban elterjedt gradiens visszaterjesztés helyett. Ennek okát a beágyazott mintavételezési algoritmust tárgyaló részben láthatjuk, mely szerint úgy szeretnénk a hálózat \mathbf{w} súlyait véletlenszerűen változtatni, hogy közben csökkentsük a hibát és a súlyok az *a priori* (jósló) eloszlásból származzanak. A Metropolis-algoritmust a következő részben ismertetjük.

2.2. A Metropolis–Hastings algoritmus

Egy példán keresztül vizsgáljuk az algoritmust, amelyet a [6] munkában ismertettek először. A feladat az, hogy generáljunk véletlen mintákat egy képlettel adott eloszlásból, azaz $x \sim \pi(x)$. Legyen például $\pi(x)$ a következő eloszlás:

$$\pi(x) = \frac{\exp(-x^2) (2 + \sin(5x) + \sin(2x))}{\int_{-\infty}^{\infty} \exp(-x^2) (2 + \sin(5x) + \sin(2x)) dx}. \tag{2}$$

A probléma az, hogy már a nevezőben szereplő integrált se könnyű kiszámítani. A Metropolis–Hastings algoritmus lényege, hogy készítünk egy Markov-láncot (jelöljük a tagjait úgy, hogy

x_0, x_1, x_2, \dots), amelynek a stacionárius eloszlása éppen a kívánt π eloszlás. Azaz ha $n \rightarrow \infty$, akkor $x_n \sim \pi(x)$ teljesülni fog. Tegyük fel, hogy a Markov-lánc aktuális eleme x_n ; mi x_{n+1} -et szeretnénk előállítani. Szükségünk van tehát egy x^* jelöltre, ehhez pedig egy $Q(x^*|x_n)$ jelölt eloszlásra, ami feltételesen függ az aktuális x_n állapottól. Egy lehetséges klasszikus választás a jelölt eloszlásra egy x_n -re centrált normális eloszlás, azaz

$$x^*|x_n \sim \mathcal{N}(x_n, \sigma^2),$$

a σ értéket „ügyesen” kell megválasztani. Tehát vegyünk egy x^* mintát ebből a jelölt eloszlásból, ezt valamilyen α valószínűséggel elfogadjuk, mégpedig:

$$\alpha = \min \left(1, \frac{\pi(x^*) Q(x_n|x^*)}{\pi(x_n) Q(x^*|x_n)} \right).$$

Ez azt fogja eredményezni, hogy a (2) formulában szereplő normalizáló konstanssal nem is kell foglalkozni, mert a π eloszlás nevezőjében lévő integrál az előbbi törtben kiegyeszesül. A Q eloszlást kell még jól megválasztani, ha Q szimmetrikus, mint a normális eloszlás esetén, akkor $\frac{Q(x_n|x^*)}{Q(x^*|x_n)} = 1$. Szimmetrikus Q esetén a módszert Metropolis-algoritmusnak nevezzük.

Ezután generálunk egy 0 és 1 közötti u véletlen számot egyenletes eloszlásból. Amennyiben $u \leq \alpha$, akkor x^* -ot elfogadjuk x_{n+1} -ként, egyébként pedig $x_{n+1} := x_n$. A Metropolis-algoritmus pseudokódját az 1. algoritmus mutatja be.

2.3. Bayesi neurális hálózatok

Ebben a részben a Bayesi neurális hálózatok elméletét ismertetjük a [3] munka alapján. Tekintsünk a továbbiakban előrecsatolt hálózatokat. A cél, hogy a $D = \{\mathbf{x}^{(m)}, \mathbf{t}^{(m)} : \mathbf{x}^{(m)} \in \mathbb{R}^L, \mathbf{t}^{(m)} \in \mathbb{R}^N \text{ és } 1 \leq m \leq M\}$ rendelkezésre álló adatokon a hálózaton $\mathbf{w} = (w_1, \dots, w_W)$ optimalásával – W a gráf éleinek száma – minimalizáljuk az összes hibát, azaz az alábbi függvényt.

$$E_{\beta, D}(\mathbf{w}) = \frac{\beta}{2} \sum_{m=1}^M \sum_{n=1}^N (t_n^{(m)} - y_n(\mathbf{x}^{(m)}, \mathbf{w}))^2, \quad (3)$$

ahol $t_n^{(m)}$ jelöli a $\mathbf{t}^{(m)}$ m -edik célvektor n -edik komponensét.

1. Algoritmus: A Metropolis-algoritmus x kezdőmintából indítva, F lépésszámmal

```

 $x_1 := x;$ 
for  $n=1:F$  do
    generáljunk mintát a jelölt eloszlásból, azaz  $x^*|x_n \sim Q(x^*|x_n)$ ;
     $\alpha = \min \left( 1, \frac{\pi(x^*)}{\pi(x_n)} \right)$ ;
    generáljunk egy  $u$  véletlen számot 0 és 1 között egyenletes eloszlásból;
end
if  $u \leq \alpha$  then
    |  $x_{n+1} := x^*$ 
else
    |  $x_{n+1} := x_n$ 
end
return  $x_{F+1}$ 

```

Hozzáadunk $E_{\beta,D}(\mathbf{w})$ -hez még egy $E_{\alpha}(\mathbf{w})$ regularizáló tagot is, amely

$$E_{\alpha}(\mathbf{w}) = \frac{\alpha}{2} \sum_{j=1}^W w_j^2. \quad (4)$$

Az α/β hányados nagysága azt mutatja meg, hogy mennyire büntetjük a nagy súlyokat a hiba minimalizálásához képest. Az ötlet az, hogy \mathbf{w} -re tekintsünk most úgy, mintha valamilyen ismert *a priori* speciális eloszlásból származó valószínűségi változó volna, majd a Bayes-beclést használva előállíthatjuk az *a posteriori* eloszlását \mathbf{w} -nek. Ami azt jelenti, hogy a tanító adatoknak jobban megfelelő \mathbf{w} -t kapunk.

Legyen tehát a súlyok *a priori* eloszlása $1/\alpha$ szórásnégyzetű normális eloszlás, azaz a súlyok együttes sűrűségfüggvénye úgy írható, mint

$$p(\mathbf{w}|\alpha) = \prod_{i=1}^W p(w_i|\alpha) = \frac{\exp(-E_{\alpha}(\mathbf{w}))}{(2\pi)^{W/2} \alpha^{-W/2}}. \quad (5)$$

A gráfot leíró modellt jelölje röviden \mathcal{G} , tegyük fel továbbá, hogy a tanítás során a D adatok normális eloszlásúak $y_n^{(m)}(\mathbf{x}^{(m)}, \mathbf{w})$ ($n = 1, \dots, N$ és $m = 1, \dots, M$) várható értékkel és $1/\beta$ szórásnégyzettel, azaz írhatjuk hogy

$$p(D|\mathbf{w}, \beta, \mathcal{G}) = \prod_{m=1}^M \prod_{n=1}^N p(t_n^{(m)}|\mathbf{x}^{(m)}, \mathbf{w}, \beta) = \frac{1}{(2\pi)^{MN/2} \beta^{-MN/2}} \exp(-E_{\beta,D}(\mathbf{t}, \mathbf{w})). \quad (6)$$

A hálózat klasszikus tanítása során azt a \mathbf{w}^* súlyt keressük, melyre $p(D|\mathbf{w}^*, \beta, \mathcal{G})p(\mathbf{w}|\alpha, \mathcal{G})$ vagy $p(D|\mathbf{w}^*, \beta, \mathcal{G})$ maximális volt, azaz amely mellett a legnagyobb valószínűséggel figyelhetjük meg a D adatokat. A Bayes-tételt felhasználva viszont azt a \mathbf{w} súlyt fogjuk megkeresni, amely a legvalószínűbb a D adatok ismeretében.

Megjegyzés: Folytassuk az alábbi sorozatot:

$$3, 7, 11, a_4 = ?.$$

A legtöbben rávágják, hogy 15 a következő elem. De ide bármilyen $a_4 = a$ számot írhatnánk igazából, hogyha a sorozat következő tagját egy interpoláló polinommal állítjuk elő (pontosabban fogalmazva, létezik olyan f harmadfokú polinom, amelyre $f(1) = 3$, $f(2) = 7$, $f(3) = 11$ és $f(4) = a$). Mégis, az első választ érezzük a helyénvalónak. Belátható a Bayes-tétel és valószínűségszámítási megfontolások segítségével, hogy valóban a 15 a legvalószínűbb válasz. Ez Occam borotvájának elve. Ha több lehetséges magyarázat is létezik egy jó válaszra, akkor a valószínűbbet fogadjuk el. Hogy melyik a legvalószínűbb, azt a Bayes-tétel segítségével határozhatjuk meg.

A Bayes-tétel:

Jelölje $p(\theta)$ a θ keresett paraméter *a priori* eloszlását, mielőtt még látnánk a megfigyelési adatokat. Továbbá, $p(D|\theta)$ annak a valószínűsége, hogy a D adatokat figyeljük meg ismerve θ -t. A Bayes-tétel felhasználásával a következőképpen határozhatjuk meg θ *a posteriori* eloszlását az adatok ismeretében:

$$p(\theta|D) = \frac{p(D|\theta)p(\theta)}{p(D)}.$$

Neurális hálózatokra alkalmazva a súlyok *a posteriori* eloszlása így

$$p(\mathbf{w}|D, \alpha, \beta, \mathcal{G}) = \frac{p(D|\mathbf{w}, \beta, \mathcal{G})p(\mathbf{w}|\alpha, \mathcal{G})}{p(D|\alpha, \beta, \mathcal{G})} = \frac{p(D|\mathbf{w}, \beta, \mathcal{G})p(\mathbf{w}|\alpha, \mathcal{G})}{\int_{\mathbb{R}^W} p(D|\mathbf{w}, \beta, \mathcal{G})p(\mathbf{w}|\alpha, \mathcal{G}) d\mathbf{w}}. \quad (7)$$

Azt a \mathbf{w}^* -t keressük, amelyre ez maximális, azaz az adott feltételek és megfigyelési adatok mellett a legvalószínűbb. Ez rögzített α, β hiperparaméterek és \mathcal{G} gráfszerkezet mellett akkor maximális, ha a tört számlálója, $p(D|\mathbf{w}^*, \beta, \mathcal{G})P(\mathbf{w}^*|\alpha, \mathcal{G})$ maximális, a nevező ugyanis független \mathbf{w} -tól. Ez azt jelenti, hogy a hálózat tanítása során éppen a hibát minimalizáló optimális \mathbf{w}^* súly a legvalószínűbb.

A hiperparamétereiről:

Felmerül a kérdés, hogy az α, β hiperparamétereket hogyan válasszuk meg, hiszen a (7) formulában ezeket *a priori* ismertnek tételeztük fel. Két lehetőségünk van:

- Felváltva megkeressük az optimális \mathbf{w} súlyokat - akár visszaterjesztéses módszerrel, akár véletlen kereséssel eljárással - rögzített α, β értékek mellett és fordítva, azaz az imént talált \mathbf{w} súlyokat rögzítve megkeressük a legjobb α, β paramétereket. Ezt iterálva eljuthatunk egy optimális $\mathbf{w}_{\text{opt}}, \alpha_{\text{opt}}, \beta_{\text{opt}}$ hármashoz.
- Alkalmazhatjuk a Bayes-tételt α és β mentén marginalizálva, azaz

$$p(\mathbf{w}|D, \mathcal{G}) = \frac{1}{p(D|\mathcal{G})} \int_0^\infty \int_0^\infty p(D|\mathbf{w}, \beta, \mathcal{G})p(\mathbf{w}|\alpha, \mathcal{G})p(\alpha)p(\beta) d\alpha d\beta, \quad (8)$$

ahol

$$p(D|\mathcal{G}) = \int_{\mathbb{R}^W} \int_0^\infty \int_0^\infty p(D|\mathbf{w}, \beta, \mathcal{G})p(\mathbf{w}|\alpha, \mathcal{G})p(\alpha)p(\beta) d\alpha d\beta d\mathbf{w}. \quad (9)$$

A gráf szerkezetének megválasztása:

Tegyük fel, hogy rendelkezésünkre állnak a \mathcal{G}_1 és \mathcal{G}_2 gráf szerkezetekhez tartozó (9) egyenlőségbeli $p(D|\mathcal{G}_1)$ és $p(D|\mathcal{G}_2)$ mennyiségek, vagyis hogy mekkora valószínűséggel figyeljük meg a D adatokat az *a priori* feltételezett két különböző gráf mellett. Nekünk arra volna szükségünk, hogy látva a D adatokat, meghatározzuk az adatoknak legjobban megfelelő gráfot.

Alkalmazva a (9) formulát és a Bayes-tételt összehasonlíthatjuk a két gráf valószínűségét az adatok megismerése után. Amennyiben ugyanolyan valószínűséggel választunk két különböző gráfszerkezetet, meghatározhatjuk az alábbi hányadost.

$$\begin{aligned} \frac{p(\mathcal{G}_1|D)}{p(\mathcal{G}_2|D)} &= \frac{p(\mathcal{G}_1) p(D|\mathcal{G}_1)/p(D)}{p(\mathcal{G}_2) p(D|\mathcal{G}_2)/p(D)} = \\ &= \frac{\int_{\mathbb{R}^W} \int_0^\infty \int_0^\infty p(D|\mathbf{w}, \beta, \mathcal{G}_1)p(\mathbf{w}|\alpha, \mathcal{G}_1)p(\alpha)p(\beta) d\alpha d\beta d\mathbf{w}}{\int_{\mathbb{R}^W} \int_0^\infty \int_0^\infty p(D|\mathbf{w}, \beta, \mathcal{G}_2)p(\mathbf{w}|\alpha, \mathcal{G}_2)p(\alpha)p(\beta) d\alpha d\beta d\mathbf{w}}, \end{aligned} \quad (10)$$

amely ha nagyobb egynél, akkor a \mathcal{G}_1 gráf írja le jobban az adatokat. Ezen (9)-beli integrálok még Monte-Carlo integrálással is nehezen számolhatóak, ezért beágyazott mintavételezést alkalmazunk a numerikus approximációhoz és mintegy járulékos eredményként kapjuk meg az optimális \mathbf{w} súlyokat és α, β hiperparamétereket.

2.4. A beágyazott mintavételezés

A feladat a (9) integrál kiszámítása, erre a célra a beágyazott mintavételezést fogjuk alkalmazni, melyet az [4] munka alapján ismertetünk. A feladat egy többdimenziós $\int_{\mathbb{R}^k} L(\theta)\pi(\theta) d\theta$ alakú integrál kiszámítása, L -t a továbbiakban likelihood függvénynek nevezzük, π pedig valamilyen k dimenziós eloszlás. Legyen N adott, ekkor az eljárás pszeudokódját a [2. algoritmus](#) szemlélteti.

2. Algoritmus: A beágyazott mintavételezés algoritmus a tol toleranciaküszöbvel

```

Húzzunk  $N$  darab mintát a  $\pi$  a priori eloszlásból és kiszámítjuk  $L$  értékeit, azaz adottak
 $L(\theta_1), \dots, L(\theta_N)$  kezdeti likelihoodok.
 $Z = 0; X_0 = 1; j = 0;$ 
while  $\max\{L_1, \dots, L_N\} X_j < tol \cdot Z_j$  do
     $j = j + 1; X_j = \exp(-j/N); w_j = X_{j-1} - X_j;$ 
    Keressük meg a legkisebb likelihood értéket, ez tegyük fel, hogy  $\theta_i$  esetén vétetik fel;
     $Z = Z + L(\theta_i)w_j;$ 
    Keressünk az a priori eloszlásból olyan  $\theta$  értéket, amely független az  $N$  darab  $\theta_j$ -től és
     $L(\theta) > L(\theta_i)$  teljesül rá. Cseréljük ki  $L(\theta_i)$ -t erre az  $L(\theta)$ -ra, illetve  $\theta_i$ -t a talált  $\theta$ -ra.
end
 $Z = Z + X_j (L(\theta_1) + \dots + L(\theta_N)) N^{-1};$ 
return  $Z$ 
    
```

2.5. Lineáris regresszió a kimeneti rétegen

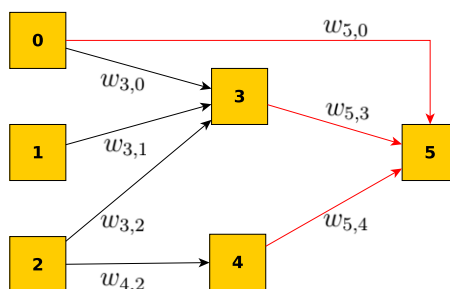
Ha olyan egyenletrendszer szeretnénk megoldani, amely több egyenletről áll, mint ismeretlent tartalmaz, azaz az $A\mathbf{x} = \mathbf{b}$ lineáris egyenletrendszer $A \in \mathbb{R}^{n \times m}$ mátrixára $n > m$ teljesül, akkor lehetőségünk van az általánosított inverz segítségével az euklideszi normában legjobban approximáló megoldást előállítanunk az $\tilde{\mathbf{x}} = (A^T A)^{-1} A^T \mathbf{b}$ alakban. Az $\tilde{\mathbf{x}}$ minimalizálja a $h(\mathbf{x}) = \|A\mathbf{x} - \mathbf{f}\|_0^2$ függvényt, ahol $\|\cdot\|_0$ -val az euklideszi normát jelöljük. Előfordulhat, hogy a $g(\mathbf{x}) = \|A\mathbf{x} - \mathbf{f}\|_0^2 + \gamma \|\mathbf{x}\|_0^2$ függvényt szeretnénk minimalizálni, ahol $\gamma \geq 0$. Ezt Tikhonov-regularizáció segítségével tehetjük meg, a minimumhelyet az $\tilde{\mathbf{x}} = (A^T A + \gamma I)^{-1} A^T \mathbf{b}$ formulával nyerhetjük [5], ahol $I \in \mathbb{R}^{n \times n}$.

A 4. ábrán látható példában a kimeneti csúcs az 5 indexű, a piros színűek a kimeneti élek, melyek súlyai $w_{5,0}$, $w_{5,3}$ és $w_{5,4}$. Olyan hálózatokat vizsgáltunk, ahol a kimeneti csúcsok aktivációs függvénye az identitás, így a kimeneti élek súlyait Tikhonov-regularizáció segítségével határozzuk meg, mely során az \tilde{x} -et megadó formulába $\gamma = \frac{\alpha}{\beta}$ kerül. Gradiens visszaterjesztést is alkalmazhatunk ezeken az éleken, így építhetünk egy egész előrecsatolt hálót is, a háló többi élét pedig továbbra is véletlen bolyongás segítségével tanítjuk, hibrid hálót nyerve.

3. A fejlesztett algoritmus

Ebben a részben ismertetjük a teljes algoritmust. A gyakorlatban a (10) formulában szereplő integrálokat nem szokás kiszámolni, helyettük az α, β hiperparaméterek *a posteriori* eloszlásából következtetnek az optimális $\alpha_{opt}, \beta_{opt}$ értékekre, majd gradiens visszaterjesztés segítségével minimalizálják (3) és (4) hibaformulák összegét.

Az *a priori* eloszlások megválasztása nem egyszerű feladat, az egyszerűség kedvéért noninformatív eloszlást választottunk a [3] munka javaslata alapján: legyenek $\alpha \sim \mathcal{U}(0, I_\alpha), \beta \sim \mathcal{U}(0, I_\beta)$ egyenletes

4. ábra: A kimeneti réteg szemléltetése

eloszlásúak valamilyen I_α és I_β pozitív számokkal. Kiszámítandó tehát a (9)-beli integrál, amelyet jelöljünk Z -vel. Ez az integrál $W + 2$ dimenziós, ahol W a háló éleinek számát jelöli.

A beágyazott mintavételezés algoritmusában az $L(\mathbf{w}, \alpha, \beta)$ likelihood függvény és a $\pi(\mathbf{w}, \alpha, \beta)$ *a priori* eloszlás az alábbiak $\alpha \in [0, I_\alpha]$, $\beta \in [0, I_\beta]$ és $\mathbf{w} \in \mathbb{R}^W$ esetén.

$$L(\mathbf{w}, \alpha, \beta) = \left(\frac{\beta}{2\pi} \right)^{MN/2} \exp \left(-\frac{\beta}{2} \sum_{m=1}^M \sum_{n=1}^N (t_n^{(m)} - y_n(\mathbf{x}^{(m)}, \mathbf{w}, \alpha, \beta))^2 \right) \quad \text{és} \quad (11)$$

$$\pi(\mathbf{w}, \alpha, \beta) = \left(\frac{\alpha}{2\pi} \right)^{W/2} \frac{\exp \left(-\frac{\alpha}{2} \sum_{j=1}^W w_j^2 \right)}{I_\alpha I_\beta}$$

A (11) formulában a hálózat $y_n(\mathbf{x}^{(m)}, \mathbf{w}, \alpha, \beta)$ kimenetének α és β argumentuma arra utal, hogy azt egyértelműen meghatározza a Tikhonov-regularizáció. A π *a priori* eloszlásunkból úgy generálunk egy $\theta \in \mathbb{R}^{W+2}$ véletlen vektort, hogy veszünk $\alpha \sim \mathcal{U}(0, I_\alpha)$, $\beta \sim \mathcal{U}(0, I_\beta)$ véletlen számokat (ezek lesznek θ utolsó két komponense), majd generálunk W darab standard normális eloszlású véletlen számot, és ezek mindegyikét megszorozzuk $\alpha^{-1/2}$ -nel, így normális eloszlásúak lesznek $1/\alpha$ szórásnégyzettel. Adott θ helyen L úgy számolható, hogy a hálót kiértékeljük θ első W darab komponensével adott súlyszettel, a kimeneti élek súlyát pedig α/β paraméterű Tikhonov-regularizáció segítségével határozzuk meg, melyek θ utolsó két komponensei. A teljes algoritmust a 3. [pszeudokódban](#) foglaltuk össze.

3. Algoritmus: A fejlesztett algoritmus

Legyenek $\mathbb{R}^{W+2} \ni \theta_j \sim \pi$, $j = 1, \dots, N$ véletlen vektorok. $Z := 0$ és $X_0 = 1$, $f \in \mathbb{R}$ toleranciaküszöb adott az integrálhoz, továbbá Q egy $W + 2$ dimenziós jelölt eloszlás és $F \in \mathbb{N}$ fix lépésszám a Metropolis-algortimushoz, azaz adottak $L(\theta_1), \dots, L(\theta_N)$ kezdeti likelihoodok.

$Z = 0$; $X_0 = 1$; $j = 0$;

while $\max\{L_1, \dots, L_N\} X_j < \text{tol} \cdot Z_j$ **do**

$j = j + 1$; $X_j = \exp(-j/N)$; $w_j = X_{j-1} - X_j$;

Keressük meg a legkisebb likelihood értéket, ez tegyük fel, hogy θ_i esetén vétetik fel.

$Z = Z + L(\theta_i)w_j$;

Legyen $\tilde{\theta}_0$ a tárolt θ_j ($j = 1, \dots, N$) elemek közül véletlenszerű;

for $n = 0 : F$ **do**

generáljunk véletlen $\tilde{\theta}^*$ mintát a Q jelölt eloszlásból, azaz $\tilde{\theta}^* | \tilde{\theta}_n \sim Q(\tilde{\theta}^* | \tilde{\theta}_n)$;

számítsuk ki a γ elfogadási valószínűséget $\gamma = \min \left(1, \frac{\pi(\tilde{\theta}^*)}{\pi(\tilde{\theta}_n)} \right)$;

generáljunk egy $u \sim \mathcal{U}(0, 1)$ véletlen számot;

if $u \leq \gamma$ és $L(\tilde{\theta}^*) > L(\theta_i)$ **then**

| $\tilde{\theta}_{n+1} := \tilde{\theta}^*$

else

| $\tilde{\theta}_{n+1} := \tilde{\theta}_n$

end

end

Cseréljük ki $L(\theta_i)$ -t erre az $L(\tilde{\theta}_{F+1})$ -re, illetve θ_i -t a talált $\tilde{\theta}_{F+1}$ -re.

end

$Z = Z + X_j (L(\theta_1) + \dots + L(\theta_N)) N^{-1}$;

return Z

1. táblázat: A [7] munka 9. táblázatában szereplő 5×2 keresztvalidáció eredménye

Módszer	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Átlaghiba [MWh]	5,426	4,561	4,572	5,399	8,487	4,561	4,563	4,656
Módszer	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	
Átlaghiba [MWh]	3,861	8,221	5,556	3,779	4,128	4,087	4,211	

4. Numerikus eredmények

Választott modellünk témája, egy alapterhelésen működő, kombinált ciklusú erőmű teljes töltésnél mért elektromos kimenetének becslése [7]. Ez egy általános approximációs probléma a gépi tanulás módszereivel, viszont megoldása fontos hatékonysági és gazdasági szempontból egyaránt. A rendszer működését négy fő paraméter befolyásolja, amelyeket bemeneti változóként használnak az adathalmazban. Ezek az adatok, egy több, mint hat éven át tartó mérési sorozat eredményei, összesen 9 568 darab bemeneti-kimeneti adatpárt tartalmaznak, ahol minden mérési adat egy óránkénti átlag, melyet az erőmű szenzorai rögzítettek. A bemenő adatok a környezet hőmérséklete, a légköri nyomás, a relatív nedvességtartalom, valamint a kiáramló gőznyomás.

A szerzők a különböző módszereket 5×2 keresztvalidáció segítségével hasonlították össze, ez azt jelenti, hogy a teljes adathalmazt 5 alkalommal véletlenszerűen két részre osztották, a halmaz egyik felét tanításra használták, a másik felén pedig tesztelték a tanított modellt, majd felcserélték a két halmaz szerepét. Az 5×2 keresztvalidációban a módszer hatékonyságát a 10 teszthalmazon vett hiba átlaga adja: minél kisebb, annál jobb a módszer. A [7] munkában 15 módszert hasonlítottak össze így a szerzők, az erre vonatkozó eredményeiket láthatjuk az [1. táblázatban](#).

Az alábbiakban ismertetjük szimulációs eredményeinket. Egy darab rejtett réteggel rendelkező előreccatolt hálózatokat hasonlítottunk össze eltérő neuronsszámmal a rejtett rétegben, ahol az aktivációhoz a szigmoid függvényt választottuk, valamint a kimeneti rétegen α/β paraméterű Tikhonov-regularizációt alkalmaztunk. Az adatsor véletlenszerűen kiválasztott felén végeztük a hálók tanítását az előző fejezetben ismertetett algoritmussal, az adatsor másik felén pedig kiértékeljük őket. Ezen eredmények a [2. táblázatban](#) láthatóak, amelyekben a rejtett rétegbeli neuronok számát R jelöli, a tanító halmazon számolt négyzetes középhibát és a validációs hibát pedig T és V . A Bayes-faktor a $p(\mathcal{G}_R|D)/p(\mathcal{G}_{10}|D)$ kifejezés logaritmusát jelenti (a nagyobb érték a jobb).

5. Következtetések

Munkánk során azt vizsgáltuk, hogy neurális hálózatokra alkalmazva a Bayes-becslést az *a posteriori* becslések során a különböző modellek közül hogyan válasszuk ki a tanító adatoknak leginkább megfelelőt. Mindehhez egy sokdimenziós integrál kiszámítása szükséges, amelyre a beágyazott mintavételezést alkalmaztuk. Megmutattuk, hogyan lehet ötvözni a gradiens visszaterjesztéses és a véletlen bolyongásos tanítást hibrid hálózatokat nyerve. A módszer hasznosságát numerikus kísérletekkel támasztottuk alá. Szimulációink kimenetét a [7] munka [1. táblázatban](#) látható eredményeivel összehasonlítva azt állíthatjuk, hogy az általunk alkalmazott módszer validálási hibája még a legkevesebb neuronsszám esetén is a 15 módszerrel összevetve a 3. legjobb. A Bayes-faktor segítségével azt is meg-

2. táblázat: Szimulációs eredmények $N = 100$ hálózattal

R	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100
T [MWh]	3,895	3,823	3,843	3,839	3,875	3,853	3,849	3,860	3,953	3,926
V [MWh]	4,062	4,000	4,017	3,984	4,056	4,032	3,994	4,043	4,080	4,075
Bayes-faktor	0,0	-41,4	38,3	82,4	-340,2	-161,0	-67,0	-212,6	-74,2	4,9

állapíthatjuk, hogy 40-nél több neuront alkalmazni a rejtett rétegben túlillesztéshez vezet, amelyet alátámaszt, hogy a validációs hibák ennél nagyobb hálózat esetén már nem csökkennek. A legkisebb validációs hibához tartozik a legnagyobb Bayes-faktor, melyet a 40 rejtett rétegbeli neuronnal rendelkező hálózat esetén figyelhetünk meg, vagyis ez az optimális választás az általunk vizsgált hálózatok közül.

6. Köszönetnyilvánítás

A kutatást a 2019-1.3.1-KK-2019-00011 számú projekt támogatta, ami a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, a „KOMPETENCIA KÖZPONTOK LÉTREHOZÁSA- KUTATÁSI INFRASTRUKTÚRA FEJLESZTÉS” pályázati program finanszírozásában valósult meg. Továbbá ezen munka elkészítése során a Kormányzati Információs Fejlesztési Ügynökség (KIFÜ) szuperszámítógépes infrastruktúráját használtuk.

7. Irodalomjegyzék

- [1] D.E. Rumelhart, G.E. Hinton, R.J. Williams, *Learning representations by back-propagating errors*, Nature 323, 1986, pp. 533-536, [CrossRef](#)
- [2] Horváth G., Altrichter M., Horváth G., Pataki B., Strausz Gy., Takács G., Valyon J., *Neurális hálózatok*, Budapest, Panem Kiadó, 2006.
- [3] C.M. Bishop, *Bayesian methods for neural networks*, in L. Tarassenko, E. Rolls, D. Sherrington (Eds.), Oxford Lectures on Neural Networks, Oxford University Press., 1995.
- [4] J. Skilling, *Nested sampling for general Bayesian computation*, Bayesian Anal. 1(4), 2006, pp. 833-859, [CrossRef](#)
- [5] D.L. Phillips, *A Technique for the Numerical Solution of Certain Integral Equations of the First Kind*, Journal of the ACM 9, 1962, pp. 84-96, [CrossRef](#)
- [6] W.K. Hastings, *Monte Carlo Sampling Methods Using Markov Chains and Their Applications*, Biometrika 57, 1970, pp. 99-109, [CrossRef](#)
- [7] P. Tüfekci, *Prediction of full load electrical power output of a base load operated combined cycle power plant using machine learning methods*, International Journal of Electrical Power & Energy Systems 60, 2014, pp. 126-140, [CrossRef](#)